

การสร้างแรงจูงใจในการทำบุญผ่านระบบสารสนเทศสมัยใหม่ MOTIVATION OF DONATION THROUGH MODERN INFORMATION SYSTEMS

รุ่งฤดี บุษย์ชญาณนท์

Rungruedee Butjayanon

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

สุชาติ บุษย์ชญาณนท์

Rungruedee Butjayanon

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

E-mail : rungvdbusychyannt@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแรงจูงใจการทำบุญของชาวพุทธผ่านระบบสารสนเทศสมัยใหม่ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการแสวงหาข้อมูลและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ระบบสารสนเทศช่วยในการค้นหาข้อมูลเพื่อนำมาตัดสินใจในการทำบุญ ซึ่งจะเห็นได้ว่าเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือช่วยให้สามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการค้นหาการทำบุญในพระพุทธศาสนา และสถานที่ๆ จะไปทำบุญได้อย่างรวดเร็ว

คำสำคัญ: แรงจูงใจ, บุญ, สารสนเทศ

Abstract

This article aims to study the motives of Buddhist philanthropy through modern information systems. The use of information technology is part of the process of seeking information and access to information. Information systems help to find information to make decisions in philanthropy. It is seen that information technology is a tool to help information about the search for merit in Buddhism and places. To be quick to make merit

Keywords: Motivation, Donation, Information

บทนำ

ในยุคปัจจุบันเราปฏิเสธกันไม่ได้ว่าเทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้องกับมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ทำให้สังคมต้องสัมพันธ์กับเทคโนโลยีทำให้โลกต้องแปรเปลี่ยนไป สังคมโลกเปลี่ยนจากสังคมเกษตรมาเป็นสังคมแห่งข้อมูลสารสนเทศ ทำให้คนทั่วโลกติดต่อกันได้สะดวกและรวดเร็วขึ้น สิ่งที่เข้ามาในการดำเนินชีวิตของ

มนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้มีอยู่ 3 อย่างคือ เทคโนโลยีดิจิทัล เทคโนโลยีสารสนเทศ และอินเทอร์เน็ต ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอันทันสมัย ทำให้ค่านิยมของสังคมเปลี่ยนไปในอดีตคนนับถือคุณค่าทางจริยธรรมสูง แต่ปัจจุบันคุณค่าทางจริยธรรมถูกมองว่าเป็นรองจากวัตถุ ในโลกยุคนี้เทคโนโลยี สารสนเทศ และระบบอินเทอร์เน็ตเป็นปัจจัยสำคัญของมนุษย์ในโลกปัจจุบันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ต้องพึ่งพาเทคโนโลยี ในการดำเนิน ชีวิต คำสอนของศาสนาพยายามตีความและอธิบายด้วยเทคโนโลยีเพื่อเชื่อมโยงกับโลกแห่ง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การอธิบายและตีความเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยใหม่อาจเป็นอันตรายต่อหลักคำ สอนดั้งเดิม แต่ก็ทำให้คนรุ่นใหม่ส่วนหนึ่งมีแนวโน้มจะเชื่อได้ง่ายขึ้น เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือที่ ทำให้คนเข้าถึงได้ง่าย ส่วนหนึ่งอาจเป็นผลดีที่คนจะได้ศึกษาพระพุทธศาสนาในวงกว้างขึ้น แต่อีกส่วนหนึ่งก็ อาจจะเป็นผลเสียคือคนรับรู้ ข่าวสารได้เร็วหากไม่มีภูมิคุ้มกันก็อาจจะหลงเชื่อคำสอนที่ผิดได้ง่าย

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต, 2540) ได้กล่าวถึงสังคมไทยมีความสัมพันธ์กับเทคโนโลยีด้าน ข่าวสารข้อมูล หรือตัวข่าวสารข้อมูลได้เป็น 4 ประเภทคือ

1) พวกตื่นตื่น คนกลุ่มนี้คิดว่าเรานี้ทันสมัยได้เสพข่าวสารที่ใหม่ๆแปลกๆมีของใหม่ๆ เข้ามาเราได้ บริโภค แต่สัมผัสกับข่าวสารและเรื่องราวต่างๆอย่างผิวเผิน เรียกว่าตกอยู่ในกระแส ถูกกระแสพัดพาไหลไป เรื่อยๆ ไม่เป็นตัวของตัวเอง

2) พวกตามทัน คนพวกนี้ก็ภูมิใจว่าเรานี้เก่ง ข่าวเกิดที่ไหนๆรู้หมดแผ่นดินไหว เกิดอีโบลาอะไรที่ ไหนรู้ทันหมด ตามทันแต่ไม่รู้ทันพวกนี้เยอะ รู้ตามข่าว แต่ไม่เข้าถึงความจริงของมัน

3) พวกรู้ทัน ในกลุ่มนี้นอกจากตามทันแล้ว ยังรู้เข้าใจ เท่าทันมันด้วย ว่ามันเป็นมาอย่างไร มีคุณมี โทษ มีข้อดีข้อเสียอย่างไร จะมีทำอย่างไร ให้ได้ประโยชน์โดยไม่ถูกครอบงำ

4) พวกอยู่เหนือมัน เป็นกลุ่มคนที่อยู่เหนือกระแส จึงจะสามารถจัดการกับกระแสได้ เป็นผู้สามารถใช้การเปลี่ยนแปลงให้เป็นประโยชน์ และเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีความสัมพันธ์กับข่าวสารข้อมูลแบบ เป็นนาย เป็นผู้จัดการ เป็นผู้ใช้น้อยอย่างแท้จริง

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเรื่องเทคโนโลยีคงยังไม่เจริญคำสอนของพระพุทธศาสนาจึงไม่ได้กล่าวถึง เทคโนโลยีโดยตรง แต่หากจะเทียบเคียงน่าจะเป็นเรื่องของอิทธิปาฏิหาริย์ ซึ่งพระพุทธองค์แสดงไว้ 3 ประการดังที่ปรากฏในสังคารวสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย 20/500:164) ที่ว่า “ดูกรพราหมณ์ ปาฏิหาริย์ สามอย่างคือ (1) อิทธิปาฏิหาริย์ ฤทธิ์เป็นอัศจรรย์ (2) อาเทศนาปาฏิหาริย์ ดักใจเป็นอัศจรรย์ (3) อนุสาสนี ปาฏิหาริย์ คำสอนเป็นอัศจรรย์” ในปาฏิหาริย์ทั้งสามประการนั้นมีคำอธิบายไว้ดังนี้

1) อิทธิปาฏิหาริย์ ฤทธิ์เป็นอัศจรรย์ ภิกษุ บางรูปในธรรมวินัยนี้ ย่อมแสดงฤทธิ์ได้เป็นอันมากคือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ทำให้ปรากฏก็ได้ ทำให้หายไปก็ได้ ทะลุผากำแพงภูเขา ไปได้ไม่ติดขัดเหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นต่ำลงแผ่นดินเหมือนในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำไม่ตกเหมือนเดิน บนดินก็ได้ เหาะไปในอากาศเหมือนนกก็ได้ ลูกคลาพระจันทร์พระอาทิตย์ซึ่งมีฤทธิ์มีอำนาจมากด้วยฝ่า มือก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้

2) อาเทศนาปาฏิหาริย์ ดักใจเป็นอัศจรรย์ ภิกษุ บางรูปในธรรมวินัย นี้ พุทธดักใจได้โดยนิมิตว่า ใจ ของท่านเป็นอย่างนี้ ใจของท่านเป็นแม้ด้วยประการฉะนี้ จิตของท่านเป็นแม้ด้วยประการฉะนี้ว่า ถึงหากเธอ จะพุทธดักใจจะคนเป็นอันมากก็ดี คำที่เธอพูดนั้นก็เป็นอย่างนั้น หาเป็นอย่างอื่นไปไม่ดูกรพราหมณ์ ก็ภิกษุบาง รูปในธรรมวินัยนี้ พุทธดักใจโดยนิมิตไม่ได้เลย ก็แต่ว่าพอได้ยินเสียงมนุษย์ อมนุษย์ หรือเทวดาเข้าแล้ว ย่อม พุทธดักใจได้ว่าใจของท่านเป็นอย่างนี้ ใจของท่านเป็นแม้ด้วยประการฉะนี้ จิตของท่านเป็นแม้ด้วยประการ ฉะนี้ ถึงหากเธอจะพุทธดักใจจะคนเป็นอันมากก็ดี คำที่เธอพูดนั้นก็เป็นอย่างนั้น หาเป็นอย่างอื่นไม่ ดูกร

พราหมณ์ ก็ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ พุดตักใจโดยนิमितไม่ได้เลย ถึงได้ยินเสียงมนุษย์ อมนุษย์ หรือเทวดา เข้าแล้ว ก็พุดตักใจไม่ได้เลย แต่ว่าพอได้ยินเสียงวิตกวิจารณ์ของบุคคลผู้ตรีกตรองเข้าแล้ว ย่อมพุดตักใจได้ว่า ใจของท่านเป็นอย่างนี้ ใจของท่านเป็นแม่ด้วยประการฉะนี้ จิตของท่านเป็นแม่ด้วยประการฉะนี้ ถึงหากเธอ จะพุดตักใจจะคนเป็นอันมากก็ดี คำที่เธอพุดนั้นก็เป็นอย่างนั้น หาเป็นอย่างอื่นไปไม่ ดูกรพราหมณ์ ก็ภิกษุ บางรูปในธรรมวินัยนี้ พุดตักใจโดยนิमितไม่ได้เลย ถึงได้ยินเสียงมนุษย์ อมนุษย์หรือเทวดาเข้าแล้ว ก็พุดตักใจ ไม่ได้ ถึงได้ยินเสียงวิตกวิจารณ์ของบุคคลผู้ตรีกตรองเข้าแล้วก็พุดตักใจไม่ได้ ก็แต่ว่า กำหนดรู้ใจของผู้ที่ เข้าสมาธิ อันไม่มีวิตกวิจารณ์ ด้วยใจ ของตนว่า ท่านผู้นี้ตั้งมโนสังขารไว้ด้วยประการใด จักตรีกวิตกซ้อนโน้นใน ลำดับจิตนี้ด้วยประการนั้น ถึงหากเธอจะพุดตักใจจะคนเป็นอันมากก็ดี คำที่เธอพุดนั้นก็เป็นอย่างนั้น หาเป็น อย่างอื่นไปไม่

3) อนุสาสนีปาฏิหาริย์ คำสอนเป็นอัครจริย ภิกษุ บางรูปในธรรมวินัยนี้ พร่ำสอนอยู่อย่างนี้ว่า จง ตรีกอย่างนี้ อย่าได้ตรีกอย่างนี้ จงมนสิการอย่างนี้ อย่าได้มนสิการอย่างนี้ จงละสิ่งนี้ จงเข้าถึงสิ่งนี้อยู่ ดูกร พราหมณ์นี้เรียกว่าอนุสาสนีปาฏิหาริย์

ในบทความนี้ผู้เขียนต้องการจะชี้ให้เห็นว่าระบบเทคโนโลยีส่งผลต่อการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญ ของชาวพุทธสมัยใหม่ว่าเป็นอย่างไร ถึงแม้ว่าในสมัยพุทธกาลไม่ปรากฏว่ามีเทคโนโลยีก็สามารถ เปรียบเทียบเกี่ยวกับวิธีการแสดงปาฏิหาริย์ต่างๆ เพื่อสร้างแรงจูงใจอยากทำบุญในพระพุทธศาสนา ดังนั้น ผู้เขียนจะได้กล่าวถึงแรงจูงใจในการทำบุญทางพระพุทธศาสนา วิธีการทำบุญในพระพุทธศาสนาและการใช้ เทคโนโลยีสารสนเทศในสมัยใหม่ช่วยในการเชิญชวนชาวพุทธให้เกิดความเลื่อมใสทำบุญ ดังที่จะกล่าว ต่อไปนี้

การสร้างแรงจูงใจในการทำบุญทางพระพุทธศาสนา

เมื่อกล่าวถึงแรงจูงใจในการทำบุญทางพระพุทธศาสนา พระธรรมปิฎก (2538 : 486 – 512) ได้ กล่าวถึงแรงจูงใจในการทำบุญไว้ว่า ความอยากเป็นแรงจูงใจในการกระทำของมนุษย์ ซึ่งความอยากนั้นมี ทั้งฝ่ายดีและฝ่ายชั่วร้าย ความอยากในฝ่ายดี คือความพอใจ ชอบใจ ยินดี ความรักใคร่ต้องการที่จะทำความ ดีงามที่เกื้อกูลต่อการทำความดี เป็นกุศล เรียกว่า “ฉันทะ” ส่วนความอยากฝ่ายชั่วร้าย คือความชอบพอใจ ยินดี รักใคร่ ต้องการในสิ่งที่ไม่ดีอันไม่เกื้อกูลต่อการทำความดี เป็นอกุศล เรียกว่า “ตณหา” การสร้าง แรงจูงใจในทางพระพุทธศาสนาได้มีการกล่าวถึงแรงจูงใจเอาไว้ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. มิติการสร้างแรงจูงใจว่าด้วยตณหา การสร้างแรงจูงใจตามหลักทางพระพุทธศาสนาต้องเกิด จากความอยากที่จะกระทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นแรงบันดาลใจที่อยากทำ ความอยากเรียกว่า ตณหา คำว่า “ตณหา” ส่วนมากจะมองเกี่ยวกับความรักใคร่ทางกามารมณ์ แต่ถ้ามองในมิติทางพระพุทธศาสนา ตณหา หมายถึง ความอยาก ความกระหาย ความทะยานอยาก จะเห็นได้ว่าผู้ต้องการทำบุญก็ต้องมีความอยาก เป็นพื้นฐานที่อยากจะทำบุญเกิดขึ้นก่อน ความอยากหรือตณหาทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นเครื่องมือ สร้างแรงจูงใจในการกระทำของมนุษย์ซึ่งมีทั้งฝ่ายที่เป็นอกุศลและกุศล ดังนั้น การสร้างแรงจูงใจอยาก ทำบุญในทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า ตณหา แบ่งเอาไว้ 3 ด้าน คือ

1) กามตณหาการสร้างแรงจูงใจที่อยากทำบุญที่เกี่ยวข้องกับกามคุณ 5 กล่าวคือ ทำบุญเพื่อ ปรารถนาให้ได้รับ เสียง กลิ่น รส และสัมผัส จึงเป็นแรงจูงใจใคร่อยากจะทำบุญเพื่อปรารถนาในสิ่งที่ตน ต้องการนั้นๆ จึงเป็นสาเหตุทำให้อยากทำบุญ

2) ภาวต้นหาการสร้างแรงจูงใจที่อยากทำบุญเพื่ออยากจะมี อยากจะเป็นในสิ่งที่ตนไม่มี ไม่เป็น หากมีแล้วก็อยากให้มีมากยิ่งขึ้น กล่าวได้ว่าเป็นความอยากที่มีเงื่อนไขโดยอาศัยความดั่งามเป็นเครื่องมือในการสร้างแรงจูงใจในการทำความดีหรือทำบุญ เพื่อให้ได้ในสิ่งที่ตนปรารถนาที่เกี่ยวข้องกับการได้ภพภูมิที่สูงขึ้นกระทั่งอาจได้บรรลุนิพพานชั้นสูงถึงอนาคามีผล เพื่อให้ได้เสวยวิมุตติสุขในโลกภพหน้า จะเห็นว่าผู้บำเพ็ญบุญก็มีแรงจูงใจ ปรารถนา ความอยาก ที่แตกต่างกัน

3) วิภาวต้นหา สร้างแรงจูงใจในการทำบุญเพื่อดับสิ้นหรือขาดสูญ โดยปรารถนาให้ตนนั้นไม่ต้องมี ไม่ต้องเป็นอยู่ ซึ่งเป็นความปรารถนาขั้นสูงสุดในทางพระพุทธศาสนาคือการได้บรรลุนิพพานหรือพระอรหันต์ดับสิ้นซึ่งความอยากมี อยากเป็น หมดสิ้นซึ่งกิเลสทั้งปวง

จากที่กล่าวมาทั้ง 3 ด้าน ถือว่าเป็นการสร้างแรงจูงใจหรือปรารถนาในทางพระพุทธศาสนาเพื่อจะกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ตนปรารถนา คำว่า “ต้นหา” ว่าเป็นคำกล่าวแบบกลางมีทั้งดีและไม่ดี อย่างไรก็ตามตามความปรารถนาหรือความอยากก็เป็นแรงจูงใจให้บุคคลได้สร้างทำความดีในสิ่งที่ตนปรารถนาแตกต่างกันล้วนเริ่มต้นที่ความอยาก (ต้นหา)

2. มิติการสร้างแรงจูงใจด้วยหลักอิทธิบาท หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้วางหลักแรงจูงใจในการทำบุญให้ประสบความสำเร็จ เรียกว่า อิทธิบาท 4 ประกอบด้วย ฉันทะ ความพึงพอใจ ความชื่นชอบในการทำบุญ วิริยะ ความเพียรพยายามเอาชนะความตระหนี่เพื่อที่จะสร้างแรงจูงใจในการทำบุญ จิตตะ ความเป็นผู้มีจิตมุ่งมั่นจะสร้างแรงจูงใจในการทำบุญให้สำเร็จ วิมังสา รู้จักพิจารณาใคร่ครวญชวนชวนในการแสวงหาที่จะสร้างแรงจูงใจในการทำบุญให้สำเร็จ จะเห็นได้ว่าหลักคำสอนที่เป็นแรงจูงใจในการทำบุญให้ประสบความสำเร็จตามหลักอิทธิบาท พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต 2558 : 561) ได้กล่าวถึงอิทธิบาท 4 คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ 4 ประการคือ ฉันทะ ความพอใจรักใคร่สิ่งนั้น วิริยะ ความพยายามทำสิ่งนั้น จิตตะ ความเอาใจฝักใฝ่สิ่งนั้น วิมังสา ความพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลในสิ่งนั้น เป็นหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่เป็นแรงจูงใจสำคัญอย่างยิ่งที่จะสามารถนำไปใช้แรงจูงใจในการแสวงบุญให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดให้บรรลุเป้าหมาย ในคัมภีร์มหาปริณิพพานสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย 10/179:127) ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสเกี่ยวกับอิทธิบาท 4 เอาไว้ว่า “อานนท... อิทธิบาล 4 ผู้ใดผู้หนึ่งเจริญทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยานแล้ว ทำให้เป็นที่ตั้งแล้ว ให้ตั้งมั่นแล้ว สังสมดีแล้ว ปรารถนิต ผู้นั้นเมื่อมุ่งหวังพึงดำรงอยู่ได้ 1 กัปหรือเกินกว่า 1 กัป อิทธิบาท 4 พระตถาคตเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยานแล้ว ทำให้เป็นที่ตั้งแล้ว ให้ตั้งมั่นแล้ว สังสมดีแล้ว ปรารถนิตแล้ว ตถาคตเมื่อมุ่งหวังพึงดำรงอยู่ได้ 1 กัปหรือเกินกว่า 1 กัป” จะเห็นได้ว่าอิทธิบาท 4 เป็นแรงจูงใจที่จะทำให้เกิดความมุ่งหวังให้ชีวิตดำรงอยู่ตลอดกัปหนึ่งหรือมากกว่านั้นด้วยความเพียรพยายามทำให้สำเร็จตามที่ปรารถนาหรือตามที่มุ่งหวัง และได้กล่าวถึงอิทธิบาท 4 ว่าเป็นการเจริญ ดังปรากฏในอิทธิบาทวิภังค์ สุตตันตภาณีย (พระไตรปิฎกภาษาไทย 35/434: 343) ได้กล่าวถึงอิทธิบาท 4 ไว้ว่า “คำว่าเจริญอิทธิบาท มีอธิบายว่า ภิกษุเสพ เจริญ ทำให้มากซึ่งธรรมเหล่านั้น เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่า เจริญอิทธิบาท” ในอิทธิบาทวิภังค์ อภิธรรมภาณีย กล่าวถึงอิทธิบาท 4 คือ

- 1) ฉันทอิทธิบาท ธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จคือ ฉันทะ
- 2) วิริยอิทธิบาท ธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จคือ วิริยะ
- 3) จิตตอิทธิบาท ธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จคือ จิตตะ
- 4) วิมังสอิทธิบาท ธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จคือ วิมังสา

ในหนังสืองานคือชีวิต ชีวิตคืองานบันดาลสุขของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ, มปป.) ได้กล่าวถึงอิทธิบาท 4 ไว้ว่า “ข้อธรรมที่เป็นบันไดแห่งความสำเร็จในการปฏิบัติกิจทุกอย่าง ประกอบด้วย

ฉันทะ ความพอใจในเรื่องที่เราจะทำ วิริยะ ความเพียรไม่ท้อถอยในการประกอบกิจนั้นๆ จิตตะ เอาใจใส่ไม่ทอดธุระในเรื่องนั้นๆ วิมังสา จะต้องทำงานนั้นต่อไป บันไดสู่ความสำเร็จ 4 ประการที่กล่าวนี้ข้อสำคัญสุด” จะเห็นได้ว่า แรงจูงใจหรือบันไดสู่ความสำเร็จต่างๆ ได้ก็ต้องอาศัยอิทธิบาท 4 ประการช่วยจึงจะประสบความสำเร็จและนำความสุขมาให้กับตน สุชีพร ปุณฺณนาฎภาพ (2539) ได้กล่าวถึง อิทธิบาท 4 ว่า “อิทธิบาท 4 คือคุณเครื่องให้บรรลุความสำเร็จ 4 อย่าง ได้แก่ (1) ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น (2) วิริยะ ความเพียร (3) จิตตะ เอาใจฝักใฝ่ (4) วิมังสา ใช้ปัญญาพิจารณาสอบสวน แล้วแสดงความต่างกัน เพ่งฝ่ายพระอภิธรรมเจริญโลกุตระตามประกอบด้วย อิทธิบาท” และ (ปิ่น มุทุกันต์, 2535) ได้กล่าวถึงอิทธิบาท 4 ไว้ว่า “อิทธิ” แปลว่า ฤทธิ์ “บาท” แปลว่า ทางปฏิบัติ รวมกันเข้าเป็นศัพท์เดียว อิทธิบาท แปลว่า ทางปฏิบัติ บันเพื่อให้เกิดฤทธิ์ ฤทธิ์ของคนสามัญก็คือการทำงานให้สำเร็จสมประสงค์เพราะฉะนั้น อิทธิบาทจึงแปลว่า คุณเครื่องสำเร็จความประสงค์หรืออีกอย่างคือปฏิบัติทางความสำเร็จ” จะเห็นได้ว่าแรงจูงใจที่จะประสบผลสำเร็จได้ก็ต้องมีอิทธิบาท 4 ประการเป็นเครื่องมือสู่ความสำเร็จตามประสงค์

เมื่อกล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่มีต่ออิทธิบาท 4 ว่าเป็นแรงจูงใจทำให้เกิดการอยากทำบุญในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งพบว่าอิทธิบาท 4 ได้มีนักคิด นักวิชาการต่างๆ ได้กล่าวถึงอิทธิบาท 4 ว่าเป็นธรรมอันสำคัญยิ่งที่เป็นเชิงหลักการสำคัญที่จะทำให้คนปฏิบัติมีแรงจูงใจสู่จุดหมาย ความสำเร็จของชีวิต หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักธรรมอันยิ่งใหญ่ เป็นไปตามธรรมชาติที่กำหนดไว้อย่างพอเพียง ไม่ทำให้สังคมเดือดร้อน มีความสุขทั้งกาย วาจา และใจ สามารถเป็นแหล่งยึดเหนี่ยวจิตใจผู้ต้องการสำเร็จ ผู้ที่ต้องการสำเร็จในอาชีพการงานหรือในการบำเพ็ญบุญกุศลก็จะต้องมีแรงจูงใจในการประพฤติปฏิบัติครบตามหลักธรรมอิทธิบาท 4 ก็จะพัฒนาสู่ความสำเร็จอย่างแท้จริง

3. มิตติการสร้างแรงจูงใจว่าด้วยหลักพรหมวิหาร หลักธรรมในการสร้างแรงจูงใจที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ที่พึงกระทำต่อกัน เพื่อให้สังคมมีความสุข เรียกว่า พรหมวิหาร 4 ประกอบด้วย (พระไตรปิฎก ภาษาไทย 35/642: 426)

1) เมตตา คือแรงจูงใจเพื่อปรารถนาดีไมตรีที่ดีต่อผู้อื่น สร้างแรงจูงใจต้องการที่จะช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์และความสุข ตรงกันข้ามกับความเกลียดที่จะให้เป็นทุกข์ เมตตาเป็นแรงจูงใจหรือเป็นเครื่องปลุกอัธยาศัยเอื้ออารี ทำให้มีความหนักแน่นในอารมณ์ ไม่ร้อนวู่วามเป็นเหตุให้เกิดความรู้สึกเป็นมิตร ไม่เป็นศัตรู ไม่เบียดเบียนใคร แม้สัตว์เล็กเพียงไหนให้เดือนร้อนทรมาณด้วยความเกลียด โกรธ หรือสนุกก็ตาม

2) กรุณา คือแรงจูงใจอยากจะช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ฝักใฝ่ใจที่จะปลดปล่อย บำบัดความทุกข์อยากเดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งหลาย ตรงกันข้ามกับความเบียดเบียนเป็นเครื่องปลุกอาศัยเพื่อแผ่เจือจาน ช่วยผู้ที่ประสบทุกข์ยากต่างๆ ความกรุณานี้เป็นแรงจูงใจที่สำคัญหนึ่งที่พระพุทธเจ้าทรงอยากจะช่วยเหลือต่อเวไนยสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นจากทุกข์

3) มุทิตา คือแรงจูงใจที่พลอยยินดี เมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตใจแช่มชื่น เบิกบานเมื่อเห็นผู้อื่นทำคุณงามความดีประสบความสำเร็จก้าวหน้าก็พลอยยินดีบันเทิงใจด้วย พร้อมทั้งจะช่วยส่งเสริมสนับสนุน ตรงกันข้ามกับความริษยาในความดี เป็นเครื่องปลุกอัธยาศัยส่งเสริมความดี ความสุข ความเจริญของกันและกัน

4) อุเบกขา คือแรงจูงใจที่วางใจเป็นกลาง โดยมองเห็นความเป็นจริงด้วยการวางจิตสม่ำเสมอ มั่นคง เทียงตรงดุจตราขึง มองเห็นบุคคลจะได้รับผลดีหรือชั่ว ตามสมควรแก่เหตุผล ในเวลาที่ผู้อื่นถึงความวิบัติก็วางใจเป็นกลาง ไม่ดีใจว่าศัตรูถึงความวิบัติ ไม่เสียใจว่าคนที่รักถึงความวิบัติ พิจารณาตามกฎแห่ง

กรรม คนทุกคนมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรมที่ตนได้ทำไว้ อุเบกขาเป็นแรงจูงใจปลุกฝังอภัยาศัย ให้แผ่ไปถึงความผิดถูก ชั่วดี เป็นสำคัญ ทำให้สามารถวางใจเป็นกลางยุติธรรมหลักธรรมทั้ง 4 ประการนี้เป็นเครื่องมือในการสร้างแรงจูงใจให้มนุษย์มีจิตใจประเสริฐดุจดั่งพระพรหม เมื่อสร้างแรงจูงใจมีจิตคิดเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ต่อบุคคลและสัตว์ทั้งหลาย โดยที่ไม่เลือกเจาะจงบุคคลใด จิตคิดที่จะทำบุญก็จะประสบความสำเร็จที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่นให้มีความสุข ไม่ได้คิดที่จะริษยาโกรธเกลียดใครก็จะได้บุญคือความสุขมาก

4. มิตติการสร้างแรงจูงใจว่าด้วยศรัทธาในกาลามสูตร หลักศรัทธาในการสร้างแรงจูงใจที่พุทธศาสนิกชนควรเรียนรู้และนำไปใช้ในการทำบุญด้วยอาศัยหลักแห่งเหตุผลตามกาลามสูตร สร้างแรงจูงใจในความเชื่อศรัทธาใคร่ครวญด้วยเหตุผล ซึ่งการสร้างแรงจูงใจทำบุญศรัทธาในกาลามสูตรทางพุทธศาสนา (พระไตรปิฎกภาษาไทย 10/179: 127)

1. มา อนุสสสเวน อย่าสร้างแรงจูงใจอยากทำบุญเพียงฟังต่อๆ กันมา ต้องรับข่าวสารที่มีข้อมูลชัดเจนด้วยการใช้ดุลพินิจพิจารณาอย่างรอบคอบ

2. มา ปรมปราย อย่าสร้างแรงจูงใจอยากทำบุญเพียงทำตามๆ กันมา เห็นอะไรก็ทำตามๆ กันไป

3. มา อิติกราย อย่าสร้างแรงจูงใจอยากทำบุญเพียงเสียงการเล่าลือกันมาแล้วก็ทำตามกัน

4. แมมา ปิฎกสมปทาเนน อย่าสร้างแรงจูงใจอยากทำบุญเพียงการอ้างคัมภีร์ว่าน่าเชื่อถือ

5. แมมา ตกกเหตุ อย่าสร้างแรงจูงใจอยากทำบุญเพียงถูกต้องตามหลักเหตุผลดูแล้วน่าเชื่อถือ

6. มา นยเหตุ อย่าสร้างแรงจูงใจอยากทำบุญเพียงถูกต้องตามเหตุผลทางนยะหรือสมมติฐานที่ถูกต้อง

7. มา อากาการปรีวิตเคน อย่าสร้างแรงจูงใจอยากทำบุญเพียงรับเอามาเชื่อด้วยการตรึงตามอาการ

8. มา ทิฏฐินิฆมานกชนตีกา อย่าสร้างแรงจูงใจอยากทำบุญเพียงด้วยเหตุเพียงสักว่าข้อความนั้นตรงกับความเห็นของตน

9. มา ภพพรูปตาย อย่าสร้างแรงจูงใจอยากทำบุญเพียงเหตุสักว่าผู้พูดน่าเชื่อถือ

10. มา สมโณ โน ครุติ อย่าสร้างแรงจูงใจอยากทำบุญเพียงเหตุสักว่าเป็นครูของตนตามหลักกาลามสูตร 10 จะเห็นว่าพุทธบริษัทเวลาทำบุญก็จะกระทำโดยไม่ได้ใช้วิจารณ์ญาณพิจารณาว่าถูกต้องหรือไม่ ดังนั้นพระพุทธเจ้าจึงทรงตรัสให้พิจารณาให้ดีก่อนการทำบุญ ดังนั้น แรงจูงใจที่ทำให้ชาวพุทธยุคปัจจุบันจะรับข่าวสารทางสารสนเทศอย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตามต้องใช้หลักกาลามสูตรมาพิจารณาก่อนทำบุญ เพราะการใช้ข้อมูลข่าวสารสารสนเทศก็มีการชักชวนที่เป็นจริงบ้าง และไม่จริงบ้าง การใช้แรงจูงใจในการทำบุญจึงจำเป็นต้องใช้หลักกาลามสูตรช่วยในการพิจารณา

5. มิตติการสร้างแรงจูงใจเกี่ยวข้องกับกิเลสการสร้างแรงจูงใจที่เกี่ยวข้องกับกิเลส (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2558) กิเลสคือสิ่งที่ทำให้จิตใจเศร้าหมองที่แฝงอยู่ในความรู้สึกนึกคิด จิตใจขุนมัวไม่บริสุทธิ์ เป็นเครื่องปรุงแต่งความคิดให้ทำกรรม ซึ่งไปสู่ปัญหาความยุ่งยาก เดือดร้อนและความทุกข์ เมื่อบุคคลมีความต้องการบุญด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วก็ตาม แรงจูงใจหรือแรงผลักดันให้บุคคลนั้นได้กระทำออกมาทั้งทางบวกและทางลบ หากบุคคลนั้นมีความต้องการที่จะทำบุญที่เกิดจากแรงศรัทธาไม่ได้หวังผลตอบแทนใดๆ ก็เป็นลักษณะแรงจูงใจที่เกิดไปในทางบวก แต่ก็มีพุทธบริษัทบางคนก็มีแรงจูงใจในการทำบุญที่เจือด้วยกิเลสโดยปรารถนาในสิ่งที่เป็นไปได้อยากเช่น ทำบุญ 10 บาท แต่ปรารถนาให้ถูกหวย

รางวัลที่ 1 การทำบุญที่มีแรงจูงใจเพื่อปรารถนาในสิ่งที่มีมากกว่า จึงเรียกว่า แรงจูงใจอยากทำบุญด้วยกิเลส ซึ่งหมายถึงสิ่งที่ทำให้จิตใจเศร้าหมองและเร่าร้อน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2558) กิเลสครอบงำจิตใจของสัตว์โลกแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. อนุสัยกิเลส แรงจูงใจที่เกิดจากกิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในสันดาน หมายถึงกิเลสอย่างละเอียดที่สะสมอยู่ในภวังคจิตหรือจิตใต้สำนึกของคนเรา

2. ปริยฐานกิเลส แรงจูงใจที่เกิดจากกิเลสที่พลุ่งพล่านขึ้นมารุมเร้าอยู่ในจิตใจ หมายถึงกิเลสที่มีแรงจูงใจทางอารมณ์มากกระทบจิตใต้สำนึกที่นอนเนื่องอยู่ในอนุสัยกิเลสฟุ้งกระจายทำให้จิตใจขุ่นมัวและฟุ้งซ่านเปลี่ยนฐานะกลายเป็นปริยฐานกิเลสในทันที

3. วิติกมกิเลส แรงจูงใจที่เกิดจากกิเลสอย่างหยาบที่เป็นเหตุให้ล่วงละเมิดออกมาทางกายและวาจา หมายถึงกิเลสอย่างหยาบที่ฟุ้ง วุ่นวายและเร่าร้อนมากจนปรากฏออกมาเป็นพฤติกรรมทางกายและทางวาจา ทำให้บุคคล ครอบครวั และสังคมเดือดร้อน

จะเห็นว่ากิเลสเกี่ยวข้องกับแรงจูงใจอย่างมีนัยสำคัญที่ว่า กิเลสเป็นสิ่งที่มนุษย์มีอยู่ในสันดาน หากมีแรงจูงใจที่ทำให้บุคคลต้องการก็จะแสดงพฤติกรรมต่างๆ ที่ตนเองต้องการ ดังนั้นกิเลสจึงเป็นแรงจูงใจที่ทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมออกมาทั้งในแง่บวกและแง่ลบ ถ้ามีแรงจูงใจที่เป็นไปในทางบวกก็จะประสบความสำเร็จ สุข สงบ หากบุคคลมีแรงจูงใจในแง่ลบก็จะมีผลกระทบทั้งตนเองและบุคคลอื่น

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าแรงจูงใจในการทำบุญของพุทธบริษัทในยุคปัจจุบันมีมิติในการทำบุญในรูปแบบต่าง ๆ โดยการรับข้อมูลข่าวสารจากระบบสารสนเทศชวนเชื่อเพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าไปทำบุญตามสถานที่ต่าง ๆ โดยอาศัยแรงศรัทธาหรือแรงจูงใจในการทำบุญตามวิถีของชาวพุทธด้วยการให้ทาน ด้วยอยากทำบุญจากความอยาก (ตัณหา) ทำบุญเสร็จแล้วปรารถนาอยากได้สิ่งโน้นสิ่งนี้จึงอยากทำบุญหรืออยากทำบุญด้วยความเป็นผู้มีจิตใจอ่อนโยนอยากช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ให้มีความสุขโดยไม่ปรารถนาสิ่งใด ๆ (พรหมวิหารธรรม) ดังนั้นชาวพุทธต้องใช้หลักกาลามสูตรในการพิจารณาในการทำบุญ โดยใช้ปัญญาเป็นแรงจูงใจที่จะทำบุญหรือกล่าวได้ว่าทำบุญโดยใช้ปัญ्यानำมิใช่เอากิเลสมาเป็นตัวนำในการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญ จะเห็นว่ามีชาวพุทธมิใช่น้อยที่ทำบุญด้วยการนำของกิเลสจึงทำบุญเป็นต้นว่าปรารถนาอยากให้อำนาจเงินทำบุญหรือผิดหวังในสิ่งที่ตนไม่สมปรารถนาจึงทำบุญ ทำบุญตามแรงกิเลสอย่างไรก็ตามในบทความนี้จะได้กล่าวถึงวิธีการทำบุญในพระพุทธศาสนาว่าเป็นอย่างไร ดังที่จะกล่าวต่อไป

การทำบุญในพระพุทธศาสนา

ตามพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2558) ได้ให้ความหมายคำว่า “บุญ” ไว้ว่า เครื่องชำระสันดาน ความดี กรรมดี ความประพฤติชอบทางกาย วาจา และใจ กุศลกรรม ความสุข กุศลธรรม ซึ่งในบทความนี้จะได้กล่าวถึงการทำบุญของชาวพุทธในมิติต่าง ๆ ที่ต่อความเชื่อในการทำบุญเป็นอย่างไร

1. มิติการทำบุญตามความเชื่อในพุทธศาสนา บุญคือสิ่งที่ตั้งตามโดยปกติมักจะใช้กับศาสนาต่างๆ ดังพระพุทธศาสนาก็จะเรียกงานบุญหลายอย่าง เช่น งานบุญออกพรรษา งานบุญกฐิน งานบุญเข้าพรรษา เป็นต้น แม้ศาสนาคริสต์ก็จะเรียกผู้นำศาสนาว่า นักบุญ หรือศาสนาอิสลามก็จะมีประเพณีถือศีลอดหรือไปแสวงบุญที่นครเมกกะ ดังนั้นบุญเป็นชื่อของความสุข ความเจริญทั้งทางร่างกายและจิตใจอันก่อให้เกิดความผ่องแผ้ว สงบ ความพึงพอใจในการทำความดีให้สูงขึ้นไป ดังพุทธพจน์ที่ว่า (พระไตรปิฎกภาษาไทย

25/11 – 19:17-30) “ผู้ทำบุญแล้ว ย่อมบันเทิงในโลกนี้ ละไปแล้ว ย่อมบันเทิง ชื่อว่า ย่อมบันเทิงในโลกทั้งสอง เขาเห็นความบริสุทธิ์แห่งกรรมของตนแล้ว ย่อมบันเทิงปราโมทย์...ถ้าบุคคลจะทำบุญ ควรทำบุญนั้นบ่อยๆ ควรทำความพอใจในบุญนั้น เพราะว่าการสั่งสมบุญนำความสุขมาให้...ไม่ควรดูหมิ่นต่อบุญว่า มีประมาณน้อย จักไม่มาถึง แม้หมอน้ำย่อมเต็มได้ด้วยหยาดน้ำที่ตกฉั่นใด ผู้มีปัญญาสั่งสมบุญแม้ทีละน้อยๆ ย่อมเต็มได้ด้วยบุญ ฉะนั้น” จะเห็นได้ว่าบุญในทางพระพุทธศาสนาเป็นความสุข ความพอใจในส่วนที่ตนทำไม่ว่าสิ่งที่ทำนั้นจะมากหรือน้อยก็ตามล้วนเป็นบุญทั้งสิ้น เมื่อทำให้เกิดความสุขถือว่าย่อมได้บุญมาก บุญนั้นเป็นสิ่งที่โจรลักขโมยไม่ได้ บุญเป็นสิ่งที่จะนำสัตว์ไปสู่โลกหน้า ดังพุทธพจน์ที่ว่า (พระไตรปิฎกภาษาไทย 15/159: 50) “บุญอันโจรนำไปไม่ได้ บุญเป็นที่พึงของสัตว์ในโลกหน้า ควรทำบุญอันเป็นเหตุนำสุขมาให้” (สุชีพร บุญญานุภาพ, 2535) ได้กล่าวถึงบุญเอาไว้ว่า “บุญ ได้แก่คุณชาติที่ชำระสันดานให้ผ่องใส กล่าวโดยเหตุได้แก่การทำความดี กล่าวโดยผลได้แก่ความสุข” และ (ปิ่น มุกขนันต์, 2534) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับบุญไว้ว่า “คำว่า บุญ ตามความหมายของพระพุทธศาสนา หมายถึงอาการที่จิตดีขึ้น เจริญขึ้น พัฒนาการไปในทางที่ดี แต่ความดีขึ้นของจิตนั้น ส่วนใหญ่ก็คือความบริสุทธิ์สะอาด อีกอย่างหนึ่ง คำว่า “บุญ” หรือ “บุญญะ” แปลว่า ขาว สะอาด ผุดผ่อง การกระทำที่เรียกว่า “บุญ” ต้องเป็นการกระทำที่ทำให้จิตเปลี่ยนแปลงสภาพไปในทางที่ดีขึ้น” จะเห็นได้ว่า คำว่า “บุญ” เป็นชื่อของความสุข ความสงบ และเป็นเครื่องชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ นำมาซึ่งความสุข จึงชื่อว่าได้บุญ บุญในพระพุทธศาสนาได้อธิบายเกี่ยวกับบุญเอาไว้ดังนี้

1.1 ความสำคัญของบุญในพระพุทธศาสนา บุญเปรียบเสมือนกับคุณเครื่องค้าจุนจิตให้หายจากเครื่องเศร้าหมอง เปรียบดั่งน้ำสะอาดชำระล้างสิ่งโสโครกให้สะอาด บุญเป็นเครื่องชำระจิตใจของมนุษย์เราโดยเฉพาะ ดังสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (2529 : 263-264) ได้ทรงนิพนธ์ไว้ว่า “บุญ ธรรมชาติอันเกิดขึ้นในจิตสันดานแล้ว ชำระจิตสันดานนั้นให้หมดจด ผ่องแผ้ว ชื่อว่า บุญ นี้กำหนดโดยลักษณะ บุญนั้นจำแนกโดยประเภทออกไปได้อีกเป็น 2 เป็น 3 เป็น 4 ดังที่กล่าวต่อไปนี้ บุญ 2 นั้น คือบุญอันเป็นทั้งกุศล เป็นทั้งมูลแห่งกุศลอื่น รวมเรียกว่า กุศลมูล 1 บุญเป็นเพียงกุศล 1 อโลภะอโทสะ และอโมหะ 3 นี้เป็นกุศลมูล ทาน ศีล ภาวนา เป็นเพียงกุศล อธิบายว่า คนผู้ไม่โลภแล้วย่อมบริจาคทาน ไม่ดูร้าย จึงอาจรักษาศีล ไม่หลงแล้วย่อมเจริญภาวนา บุญ 3 นั้น คือเป็น กายกรรม สำเร็จด้วยกาย 1 เป็นวจีกรรม สำเร็จด้วยวาจา 1 เป็นมโนกรรมสำเร็จด้วยใจ 1 นี้ได้แก่กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต โดยลำดับกัน ทาน ศีล ภาวนา อันเป็นบุญกิริยาวัตถุ ฐานสำหรับทำบุญก็จัดเป็น 3 และบุญ 4 นั้นคือบุญเป็นกามาวจร ได้แก่บุญอันเป็นภูมิของสามัญสัตว์ผู้เสพกาม 1 บุญเป็นราวจร ได้แก่บุญอันเป็นภูมิของท่านผู้ได้ฉานมีรูปเป็นอารมณ์ 1 บุญเป็นอรุปาวจร ได้แก่บุญอันเป็นภูมิของท่านได้ฉานมีรูปธรรมเป็นอารมณ์ 1 บุญเป็นโลกุตตร ได้แก่บุญอันเป็นภูมิของพระอริยบุคคล บุญมีลักษณะประเภทดังแสดงมานี้ บุญในที่นี้หมายเอาบุญอันเป็นส่วนโลกียะ ไม่ถึงโลกุตระจะ กล่าวโดยเฉพาะเจาะจงเอาบุญเป็นกามาวจร คนผู้ตั้งใจทำบุญจริงๆ ย่อมไม่มุ่งผลภายนอก เป็นต้นว่า ลาภ ยศ และสรรเสริญ ย่อมอิมใจด้วยผลภายใน กล่าวคือความรู้สึกว่าได้ทำความดีไว้ สมเด็จพระบรมศาสดา จะทรงแสดงความอิมใจ อย่างนี้ ดังที่ว่า บุญญ เม กตนต์ นนทติ เขาย่อมยินดีที่เราได้ทำบุญไว้แล้ว ดังนี้ เขาได้ความอิมใจอันเป็นนิรามิส คือไม่เจือด้วยเหยื่อเครื่องล่อใจอย่างนี้ในโลกแล้ว ย่อมอาจพยากรณ์ตนได้ว่า จักมีสุคติเป็นที่ไปเบื้องหน้า เผ่าพันธุ์ พวกพ้องก็ย่อมสันนิษฐานเห็นว่า เขาจะไปดีแล้ว สมเด็จพระสรรเพชญ์จะทรงแสดงคติอันดีว่า ภียโย นนทติ สุคตฺ คโต แปลความว่า เขาไปสู่สุคติแล้ว ย่อมยินดียิ่งขึ้น”

จะเห็นได้ว่า บุญเป็นเครื่องชำระจิตสันดานให้ผ่องใส บุญเป็นเครื่องเกื้อหนุนมนุษย์โลก บรรดาสัตว์โลกทั้งหมด ย่อมทำบุญมากกว่าทำบาป (วสิน อินทรสระ, 2528) สมจริงดังคำพระนาคเสนเถระ ที่ได้ตอนพระยามิลินท์ว่า บุญมากกว่า เพราะคนทำบาป ย่อมร้อนใจว่า เราได้ทำบุญแล้ว บาปจึงไม่เจริญ แต่เมื่อคนทำบุญย่อมไม่เดือดร้อนใจแต่กลับปราโมทย์ เบิกบานใจ ปิติ ใจคอสงบ ย่อมได้สุข เมื่อมีสุข จิកก็เป็นสมาธิ เมื่อได้สมาธิแล้ว ย่อมรู้ชัดตามเป็นจริง ปัญญา เพราะฉะนั้น บุญจึงเจริญ” และอีกประการหนึ่ง (พุทธทาสภิกขุ, 2540) ได้กล่าวถึงบุญว่าแม้บุญเป็นสิ่งที่ควรสรรเสริญ แต่ผู้ทำบุญมีควรจะต้องติดในบุญ เพราะบุญเป็นเพียงอุปกรณ์เพื่อไปสู่ความสุขอันไพบูรณ์คือพระนิพพาน ดังในบทร้อยธรรมคำสอนของท่านที่ว่า

“สิ่งนั้น ๆ	เป็นเหมือน	ของเกลื่อนกลาด
ที่เป็นบาป	เก็บกวาด	ทิ้งไถ่ถิ่น
ที่เป็นบุญ	มีไว้	เพียงเจือจุน
ใช้เป็นคุณ	สะดวกกาย	คล้ายรถเรือ
หรือบ่าวไพร่	มีไว้ใช้	ใช้ไว้แบก
กลัวตกแตก	ใจสั้น	ประหวั่นเหลือ
เรากินเกลือ	ใช้จะต้อง	บูชาเกลือ
บุญเหมือนเรือ	มีไว้ขี่	ไปนิพพาน
มิใช่เพื่อ	ไว้ประดับ	ให้สวยหรู
เที่ยวอวดชู	แบกไป	ทุกสถาน
หรือลอยล่อง	ไปในโลก	โหมก้นดาร์
ไม่อยากข้าม	ขึ้นนิพพาน	เสียตายเรือ”

จะเห็นได้ว่าบุญเป็นเครื่องเกื้อกูลให้ถึงพระนิพพาน บุญเป็นที่พึงของสัตว์ในโลกนี้และโลกหน้า พุทธศาสนิกชนชนชั้นขวายเป็นบุญกิริยาวัตถุเพื่อเป็นเสบียงแห่งบุญเดินทางไปในภายหน้าอย่างไม่ประมาท สร้างความดีตามคำสอนที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ดังพระพุทธรพจน์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย 15/88: 26) “ที่ว่า “บุญเป็นที่พึงของสัตว์ในโลกหน้า” พบว่าบุญเป็นที่พึงของสัตว์ในโลกหน้า

1.2 มูลเหตุทำให้เกิดบุญ ในความเข้าใจของคนทั่วไปคิดว่า การบริจาคทรัพย์ในงานบุญต่างๆ เท่านั้นจึงเป็นบุญ ดังนั้น ผู้ที่จะทำบุญได้ก็ต้องใช้เงินแลกมา แต่ความเป็นจริงเข้าใจว่า บุญ หมายถึงการชำระความเศร้าหมองทางจิตใจให้สะอาด จะเห็นได้ว่าบุญนั้นอาจเกิดขึ้นโดยไม่จำเป็นต้องบริจาคทรัพย์ มากมาก็สามารถทำบุญได้หรือได้ผลบุญได้เพียงแค่ทำจิตใจไม่ให้เศร้าหมอง อย่างเช่นการทำบุญคนจนอาจทำบุญแต่ได้ผลบุญมากกว่าคนรวยเพราะคนจนทำบุญด้วยจิตใจเป็นกุศลทำบุญตามกำลังของตนก็ย่อมได้รับผลบุญมหาศาล แต่ถ้าคนรวยทำบุญด้วยการจัดงานมหรสพยิ่งใหญ่แต่ล้วนสร้างความวุ่นวายในการเตรียมจัดงาน วุ่นวายกับการต้อนรับแขกที่มาร่วมงาน เมื่อถึงพิธีสำคัญทางศาสนาจิตใจมัวแต่วุ่นวายกับการเตรียมจัดงานทำให้จิตใจไม่ได้เป็นบุญกุศล การทำบุญแบบนี้ก็เป็นเพียงแค่ทำบุญสักว่าทำแต่ไม่ได้บุญ เหตุการณ์ทำบุญในทางพระพุทธศาสนาต้องทำด้วยจิตใจที่เป็นกุศลอย่างแรงกล้าจึงจะได้ผลบุญมหาศาล ทำบุญไม่ต้องการเอาหน้าหรืออวดความร่ำรวย ทำบุญเต็มใจในการทำบุญไม่เสียตาย ดังนั้นมูลเหตุให้เกิดบุญกุศลตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นบุญกิริยาวัตถุทั้ง 3 และ 10 ประการ ดังกล่าวที่จะกล่าวต่อไป นี่คือนิยามของการทำบุญแล้วจะได้บุญไม่จำเป็นต้องบริจาคเงินเยอะเยอะมากมาย บุญในทางพระพุทธศาสนาเพียงให้จิตสงบ มีความสุข ทั้งทางกาย วาจา และใจ เกิดความสุขก็ถือว่าได้บุญ

1.3 วิธีการทำบุญในพระพุทธศาสนา การทำบุญในพระพุทธศาสนาโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่ออนุเคราะห์สงเคราะห์เกื้อกูล เสียสละแบ่งปัน ลดความเห็นแก่ตัว เสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ล่วงลับไปแล้ว เพื่อเป็นปัจจัยให้บรรลุมรรคผลนิพพานหรืออื่นๆ สุดแท้แต่ผู้ทำบุญจะปรารถนาอย่างไร แต่หลักการในการทำบุญทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ หมายถึงการบำเพ็ญบุญเป็นที่ตั้งหรือทางแห่งการบำเพ็ญบุญ โดยประเด็นสำคัญ ดังนี้ (สมมงคลวิลาสสินี นามที่หมื่นกายนฤททิกา ปาฎิกวคคณณา ตติโย ภาค, 2535)

1) ทางบำเพ็ญบุญ 3 หรือเรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ 3 ได้แก่

- (1) ทานมัย บุญสำเร็จด้วยการให้ทาน
- (2) สีลมัย บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล
- (3) ภาวนามัย บุญสำเร็จด้วยการเจริญภาวนา

2) ทางบำเพ็ญบุญ 10 หรือเรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ 10 ได้แก่

- (1) ทานมัย บุญสำเร็จด้วยการให้ทาน
- (2) สีลมัย บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล
- (3) ภาวนามัย บุญสำเร็จด้วยการเจริญภาวนา
- (4) อปจายนมัย บุญสำเร็จด้วยการประพุดต้อมตนต่อผู้ใหญ่
- (5) เวยยาวัจจมัย บุญสำเร็จด้วยการช่วยขวนขวายในกิจที่ชอบ
- (6) ปัตติทานมัย บุญสำเร็จด้วยการให้ส่วนบุญ
- (7) ปัตตานุโมทนามัย บุญสำเร็จด้วยการอนุโมทนาส่วนบุญกุศล
- (8) ัมมเทศนามัย บุญสำเร็จด้วยการแสดงธรรม
- (9) ัมมสวนมัย บุญสำเร็จด้วยการฟังธรรม
- (10) ทิฏฐชุกัมม บุญเกิดจากการทำความเห็นให้ตรง

1.4 อานิสงส์การทำบุญผล การทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนา บุญที่บุคคลกระทำเมื่อเกิดขึ้นแล้วย่อมส่งผลกับผู้กระทำ 4 ระดับ คือ

1) ระดับจิตใจ เป็นผลบุญที่เกิดขึ้นทันทีเมื่อทำบุญแล้วจะส่งผลในทันทีโดยไม่ต้องรอชาติหน้า โดยที่ส่งผลให้สุขภาพทางใจดีขึ้น เช่นทำให้จิตใจเยือกเย็น ซึ่งหวั่นไหวต่อคำยกยอหรือตำหนิตีเดียวน พร้อมทั้งสมรรถภาพของจิตใจก็ดีขึ้น ทำให้เป็นผู้มีจิตใจสะอาด ผ่องใส คิดเรื่องต่างๆ ได้รวดเร็ว ว่องไว ลึกซึ้งกว้างไกล รอบคอบ ตัดสินใจได้ฉับพลันไม่ลังเล

2) ระดับบุคลิกภาพ คนที่ทำบุญให้ทาน รักษาศีล เจริญจิตภาวนาอย่างสม่ำเสมอ จะทำให้เป็นคนจิตใจสงบ เบิกบาน นอนหลับสบายไม่มีเรื่องกังวลส่งผลให้หน้าตาผิวพรรณผ่องใส จิตใจเปี่ยมไปด้วยบุญไม่คิดร้ายต่อใคร ไม่เคยคิดสร้างความเดือดร้อนให้กับใคร มีความสง่างามไปไหนก็สามารถวางตัวได้พอเหมาะพอควร จึงส่งผลให้บุคลิกภาพดูดีขึ้น

3) ระดับวิถีชีวิต ผู้ที่ทำบุญให้ทานรักษาศีลย่อมส่งผลให้วิถีชีวิตดีได้รับลาภ ยศ สรรเสริญ สุขด้วยอานิสงส์ผลบุญที่เคยทำเอาไว้ย่อมส่งผลให้วิถีชีวิตประสบแต่ความสงบสุข

4) ระดับสังคม เมื่อทำความดีอย่างเต็มเปี่ยมไม่ว่าจะอยู่ในสังคมใด ผลบุญก็จะส่งผลให้บุคคลนั้นเป็นที่เคารพนับถือ และชักนำสังคมให้ทำแต่ความดี ย่อมก่อให้เกิดสังคมนั้นๆ ร่มเย็น เป็นสังคมที่น่าอยู่

อีกประการหนึ่ง อานิสงส์ของผู้ทำบุญย่อมเข้าอยู่ร่วมกับคนที่มิบุญด้วยกัน กล่าวคือเป็นผู้มีศีลเสมอกัน ไม่ว่าจะเป็นแนวความคิด การกระทำย่อมมีทิศทางในแนวเดียวกัน ดังนั้นผู้นิยมเรื่องบุญสุนทานก็จะ

รวมกลุ่มกัน เหมือนกับแม่น้ำน้อยใหญ่ทั้งหลายย่อมไหลลงไปรวมอยู่ในมหาสมุทร อานิสงส์ของบุญในทางพระพุทธศาสนามีลักษณะอยู่ 4 อย่าง คือ

1) อานุภาพ ผู้บำเพ็ญบุญย่อมเป็นที่นิยมชื่นชมของมวลประชา เมื่อผู้คนได้พบเห็นย่อมเกิดความชื่นบานนิยมนับถือ เรียกว่า อานุภาพ ผู้มีบุญไปในที่ใดๆ ย่อมตลบันดาลให้มวลประชายินดีต้อนรับด้วยอัธยาศัยไมตรี

2) อภินิหารผู้ที่มีบุญย่อมได้รับการยกย่องจากผู้อื่น ส่งผลให้เป็นผู้ที่น่าเคารพยำเกรงของผู้คนทั่วไป สมควรแก่การยกย่องและบูชา เรียกว่า อภินิหาร ดังปรากฏใน (พระธัมมปัทมสูตร ภาค 3, 2529) ที่ว่า บุคคลมีศรัทธา สมบูรณ์ด้วยศีล เจริญด้วยยศ และโภคสมบัติ จะไปในถิ่นใดย่อมมีผู้เคารพบูชาในถิ่นนั้นๆ”

3) สิริสมบัติผู้ที่มีบุญย่อมมีสง่าราศี เป็นผู้ที่มิแส่สนหู่ ย่อมมีแรงจูงใจให้บุคคลเข้าหา อยากเข้าไปคบหาสมาคมด้วย (พระไตรปิฎกภาษาไทย 27/451-452: 117-118) ดังที่ว่า “คนผู้ไม่มีบุญ จะมีศีลปะหรือไม่ก็ตาม ขวนขวายรวบรวมทรัพย์ไว้มากมาย แต่ตนเองไม่ได้ใช้สอย คนมีบุญเท่านั้นจะได้ใช้สอยทรัพย์เหล่านั้น โภคทรัพย์ละทั้งคนไม่มีบุญเสีย เกิดขึ้นแก่คนมีบุญในทุกสถาน อนึ่ง โภคทรัพย์เกิดขึ้นแก่คนมีบุญได้ แม้ในที่มิใช่บ่อเกิดเลย”

4) วาสนาส่งที่ผู้ทำบุญจนเคยชินติดสืบทอดมาเรียกว่า บุญวาสนา ผู้มีบุญแม้เกิดในถิ่นที่ไม่เจริญ บุญวาสนาก็จะช่วยส่งผลให้ไปในถิ่นที่เจริญ

อีกประการหนึ่ง อานิสงส์บุญในทางพระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงลักษณะของบุญเอาไว้ ดังนี้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย 25/9: 11)

1) อเชยโย	ใครจะมาแย่งไปไม่ได้
2) อนุคามิโก	ติดตามตนไปทุกฝีก้าว
3) เอตํ อาทาย คจฺจติ	ละร่างนี้ไปแล้วยังสามารถถือติดตามไปในที่ตนเกิดได้
4) อสาธารณํ	ไม่ทั่วไปแก่คนอื่น ใครทำใครได้
5) อโจโร	โจรลักไปไม่ได้
6) สพฺพกามทํ	ให้สมบัติที่เราต้องการได้ทุกอย่าง
7) ยํยํ เทวาทิปตฺถณฺติ	ปรารถนาสิ่งใดๆ ได้สิ่งนั้นๆ ตามปรารถนา
8) สุวณฺณตา	มีผิวพรรณงาม
9) สุสรตา	มีเสียงไพเราะ
10) สุสณฺฐานํ	มีทรวดทรงงาม
11) สุรูปตา	มีรูปสวย
12) อาธิปจฺจํ	ได้เป็นใหญ่
13) ปรีวาโร	มีบริวารซื่อสัตย์จงรักภักดี
14) ปเทสฺรชฺชํ	ได้เป็นพระราชาในประเทศ
15) อีสฺสริยํ	ได้อิสริยยศ
16) จกฺกาวตติ	เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
17) เทวราชมปิ	เป็นพระราชาในเทวดา
18) มานุสิกา	ได้มนุษย์สมบัติ
19) เทวโลเก คติ	ได้สวรรค์สมบัติ

20) นิพพานสมบัติ	ได้นิพพานสมบัติ
21) มิตตสมปทมาคมม	ได้เพื่อนดี
22) ปฏิสัมภิตา	แตกฉานในปฏิสัมภิตา 4
23) วิโมกฺชา	ได้วิโมกข์ 3 วิโมกข์ 8
24) สาวกปารมี	ได้เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า
25) ปจเจกโพธิ	ได้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า
26) พุทธภูมิ	ได้เป็นพระพุทธเจ้า

นอกจากได้รับอานิสงส์บุญเหล่านี้แล้ว ยังที่จะกล่าวถึงอานิสงส์ผลบุญอีกประการหนึ่ง ลักษณะผลบุญ คือ (พระธรรมวิริราชมหาเมธี, 2536)

1) สุขานัน นิทานัน	บุญเป็นต้นเหตุของความสุทุกอย่าง
2) สมปตติณมฺล	บุญเป็นรากเหง้าของสมบัติทั้งปวง
3) โภคานันตฺถิฐาบุญ	บุญเป็นที่ตั้งอาศัยของโภคะทั้งปวง
4) วิสมคตสฺสตาณ	บุญเป็นเครื่องป้องกันสำหรับบุคคลผู้เดินทางในวัฏฏะสงสาร
5) ทานสทิสฺสอวสสโย	ที่พึ่งอาศัยเช่นเดียวกับทานไม่มี
6) วิชชาวิมุตติ	ได้วิชาวิมุตติก็เพราะบุญ
7) สีสหสฺสทิส	บุญเป็นเช่นกับที่อยู่ของราชสีห์
8) มหาปฐวีสทิส	บุญเป็นเช่นกับพื้นแผ่นดินเพราะเป็นที่พึ่งพาอาศัย
9) รชสฺสทิส	บุญเป็นเช่นกับเชือกเพราะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของใจ
10) นาวาสทิส	บุญเป็นเช่นกับเรือเพราะพาข้ามโอฆสงสาร
11) สงคามสุโร	บุญเป็นเช่นกับบุคคลผู้แก้แค้นในสงคราม
12) สฺสขตฺนคฺร	บุญเป็นเช่นกับพระนครที่บุคคลตกแต่งดีแล้ว
13) ปทุมสทิส	บุญเป็นเช่นกับดอกปทุมเพราะหอมไม่เปราะเปื้อนด้วยของสกปรก

สกปรก

14) อคคิสทิส	บุญเป็นเช่นกับไฟเพราะเผาบาปให้หมดไป
15) อาสวสทิส	บุญเป็นเช่นกับบอสรพิษเพราะตัดบาปออกทิ้ง
16) สีสทิส	บุญเป็นเช่นกับราชสีห์ เพราะทำให้องอาจกล้าหาญ
17) เสตอฺสทิส	บุญเป็นเช่นกับโออุสุภราช เพราะประเสริฐวิเศษสุด
18) หตถิสทิส	บุญเป็นเช่นกับพญาช้างเพราะมีกำลังมาก
19) วลาหอสฺสทิส	บุญเป็นเช่นกับม้าลาหกตัวประเสริฐเพราะพาข้ามวัฏฏสงสารได้
20) คตมคค	บุญเป็นหนทางที่นักปราชญ์ได้เดินไปแล้ว
21) พุทฺธวีส	บุญเป็นวงศ์ของพระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์

ในปญญกิริยาวัตถุสูตร พระพุทธเจ้าได้ตรัสพระสูตรว่าด้วยที่ตั้งแห่งการบำเพ็ญบุญหรือหลักการทำบุญไว้ว่า “คุณภิกษุทั้งหลาย บุญกิริยาวัตถุมี 3 ประการ อะไรบ้าง คือบุญเกิดจากการให้ทาน 1 บุญเกิดจากการรักษาศีล 1 บุญเกิดจากการเจริญภาวนา 1 ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ให้ทานมีประมาณ ยิ่ง ทำบุญด้วยการรักษาศีลมีประมาณยิ่ง แต่ไม่เจริญภาวนาเลย เมื่อเขาตายไป เขาไปบังเกิดเป็นเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตติ ภิกษุทั้งหลาย ท้าวปรนิมมิตวสวัตตินั้น ทำบุญด้วยการให้ทานเป็นอติเรก ทำบุญด้วยการรักษาศีลเป็นอติเรก ย่อมก้าวล่วงเหนือเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตติ โดยฐานะ 10 ประการ คือ อายุทิพย์ และ

เสียงทิพย์ เป็นต้น ดุริยภิกษุทั้งหลาย บุญกิริยาวัตถุ 3 ประการนี้แล” พระสูตรนี้พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดง อานิสงส์ของบุญกุศลที่บุคคลกระทำไว้แล้วในโลกนี้ย่อมส่งผลให้ไปบังเกิดเป็นเทพบนสวรรค์ชั้นต่างๆ ตามแต่อำนาจแห่งบุญกุศลนั้น ๆ

2. มิติทำที่ของชาวพุทธต่อการทำบุญ ชาวพุทธนิยมทำบุญเพื่อเสริมบุญบารมีของตนให้ได้รับสิ่งที่ดีไม่ว่าจะชาตินี้หรือชาติหน้า ซึ่งชาวพุทธนิยมทำบุญเพราะ

- 1) ทำบุญเพื่อผลในชาตินี้และชาติหน้า
- 2) ทำบุญเพื่ออุทิศส่วนบุญกุศลให้แก่ผู้ตาย
- 3) ทำบุญเพื่อไปสู่ความหลุดพ้น

จะเห็นได้ว่าการทำบุญเพื่อหวังผลในชาตินี้หรือชาติหน้า โดยชาวพุทธทำความดีเพื่อความพอใจและมีความเชื่อว่าการทำบุญมากๆ จะส่งผลให้มีความสุข ความเจริญ จึงนิยมสร้างบุญให้เกิดเป็นทรัพย์ภายใน ใคร ๆ ก็ไม่สามารถขโมยแย่งชิงเอาไปได้ ดังที่พระพุทธพจน์(พระไตรปิฎกภาษาไทย 25/9: 11-12) ที่ว่า “ขุมทรัพย์คือบุญ ของผู้ใด เป็นสตรีกิตติ เป็นบุรุษกิตติ ฝังไว้ดีแล้วด้วย ทาน ศีล สัจจะ อดทน อดทน อดทน ในเจตียกิตติ ในสงฆกิตติ ในบุคคลกิตติ ในแขกกิตติ ในมารดาภิณฑิต ในบิดาภิณฑิต ในพี่ชายกิตติ ขุมทรัพย์นั้นชื่อว่าฝังไว้ดีแล้ว ใคร ๆ ไม่อาจฉกฉวยได้ เป็นของติดตัวตามตนไปได้ บรรดาภะทั้งหลาย ที่เขาจำต้องละไป เขาก็พาขุมทรัพย์ คือบุญนั้นไป ขุมทรัพย์คือบุญ ไม่สาธารณะแก่ชนเหล่าอื่นโจรลักไปไม่ได้ บุญนิธิอันใด ติดตัวตามตนไปได้ปราศผู้พึงทำบุญนิธิอันนั้น” จะเห็นว่าพระพุทธศาสนาส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนทำบุญเพื่อส่งผลในภพหน้า อีกประการหนึ่งการทำบุญของพุทธศาสนิกชนเพื่ออุทิศส่วนบุญกุศลแก่ผู้ตาย ด้วยการทำบุญแก่ผู้ตายครบรอบ 7 วันบ้าง 10 วันบ้าง 50 วันบ้าง การทำบุญอุทิศแก่ผู้ตายนี้มีคติความเชื่อสืบเนื่องมาจากญาติของพระเจ้าพิมพิสาร ดังที่พระพุทธพจน์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย 25/8: 9-11) ที่ว่า “ฝูงเปรตพากันมายังเรือนของตน ยืนอยู่นอกฝาเรือนบ้าง ยืนอยู่ที่ทาง 4 แพร่ง 3 แพร่งบ้าง ยืนอยู่ใกล้บ้านประตูบ้าง เมื่อข้าว น้ำ ของเคี้ยว ของกิน เขาวางไว้เป็นอันมาก ญาติใดๆ ของเปรตเหล่านั้น ก็ระลึกไม่ได้ เพราะกรรมของสัตว์ทั้งหลายเป็นปัจจัย ชนเหล่าใดเป็นผู้เอื้อตม ชนเหล่านั้น ย่อมให้น้ำข้าวอันสะอาดประณีต อันสมควรตามกาล อุทิศเพื่อญาติทั้งหลายอย่างนี้ว่า ขอทานนี้แล จึงมีแก่ญาติทั้งหลาย ขอญาติทั้งหลายจงมีความสุขเถิด ส่วนฝูงเปรตที่เป็นญาติเหล่านั้น มาแล้วพร้อมแล้วก็ขมุนกันในที่ให้ทานนั้น ย่อมอนุโมทนาโดยเคารพ ในข้าว น้ำเป็นอันมากกว่า เราได้สมบัติเพราะเหตุแห่งญาติเหล่านั้น ขอญาติเหล่านั้น จงมีชีวิตยั่งยืน ทั้งการบูชา ญาติผู้เป็นทายกก็ได้กระทำแก่พวกเราแล้ว อนึ่งทายกทั้งหลายย่อมไม่ไร้ผล ก็ในปิตติวิสัยนั้น ไม่มีภิกษุกรรม การทำไร การทำนา ไม่มีใครภักขกรรม การเลี้ยงโค ในปิตติวิสัยนั้น การค้า เช่นนั้น การซื้อขายด้วยเงินก็ไม่มี ผู้ทำกาลกิริยาละไปแล้ว ย่อมยังอัตภาพให้เป็นไปในปิตติวิสัยนั้น ด้วยทานที่ญาติให้แล้วจากมนุษยโลกนี้ น้ำตาลลงบนที่ดอนย่อมไหลไปสู่ที่ลุ่ม ฉนใด ทานที่ทายกให้ไปจากมนุษยโลกนี้ ย่อมสำเร็จผลแก่ฝูงเปรต ฉนนันเหมือนกัน ห่วงน้ำเต็มแล้ว ย่อมยังสาครให้เต็ม ฉนใด ทานที่ทายกให้ไปจากมนุษยโลกนี้ ย่อมสำเร็จผลแก่ฝูงเปรต ฉนนัน เหมือนกัน บุคคลเมื่อระลึกถึงกิจที่ท่านทำมาก่อนว่า ท่านได้ทำกิจแก่เราได้ให้แก่เราได้เป็นญาติมิตร เป็นเพื่อนของเรา ดังนี้ จึงควรให้ทักษิณแก่ฝูงเปรต การร้องไห้ การเศร้าโศก หรือการพิโรธอย่างอื่น ๆ ก็ไม่ควรทำ เพราะการร้องไห้เป็นต้นนั้น ไม่เป็นประโยชน์แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว ญาติทั้งหลายก็คงอยู่อย่างนั้นทักษิณานี้แล อันทายกให้แล้ว ตั้งไว้ดีแล้วในพระสงฆ์ ย่อมสำเร็จประโยชน์แก่ทายกนั้น โดยฐานะตลอดกาลนาน ญาติธรรมนี้นั้นก็แสดงแล้ว การบูชาผู้ล่วงลับไปแล้วก็ทรงทำโอฬารแล้ว ทั้งกำลังของภิกษุทั้งหลายก็ทรงเพิ่มให้แล้วบุญพระองค์ก็ทรงชวนถวายไว้มิใช่น้อย” จะเห็นว่าบุญกุศลกลุ่มเปรตวิสัยบางพวกต้องรอญาติพี่น้องอุทิศส่วนบุญกุศลไปให้จึงจะได้รับผลบุญนั้น และ

บางคนทำบุญเพื่อปรารถนาความหลุดพ้น คือพระนิพพาน ให้ท่านต้องการกำจัดกิเลสคือความตระหนี่ เพื่อยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นพ้นจากความโลภ โกรธ หลง ดังพุทธพจน์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย 25/9: 11-12) ในนิธิกัณทสูตรที่ว่า “สมบัติของมนุษย์ ความยินดีในเทวโลก และสมบัติคือพระนิพพานอันใด อิฏฐผลทั้งหมดนั้น อันบุคคลย่อมได้ด้วยบุญวิธีนี้” จะเห็นได้ว่าการทำบุญเพื่อหวังพระนิพพานเท่านั้น

3. มิติการทำบุญท้องถิ่นภาคอีสาน คนอีสานนิยมทำบุญเพื่อปรารถนาความสุข ความเจริญ ในชาตินี้และชาติหน้า โดยจะนิยมบำเพ็ญบุญตลอดปีในรอบแต่ละเดือน ดังนี้

1) บุญเข้ากรรม คนอีสานนิยมทำบุญเดือนอ้าย เป็นประเพณีเข้าปริวาสกรรมของพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งถือว่าเป็นการชำระบาปของพระภิกษุสงฆ์ที่ทำผิดอาบัติสังฆาทิเสส ชาวอีสานถือว่าการทำบุญกับพระผู้เข้าปริวาสกรรมจะได้บุญมากถือว่าได้ทำบุญกับพระบริสุทธิ์

2) บุญคูณลาน ชาวอีสานนิยมทำบุญเดือนยี่ เป็นการทำบุญเรียกขวัญข้าวหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวเรียบร้อยแล้วจะนิมนต์พระสงฆ์มาฉันเช้าหรือเพล เพื่อแสดงถึงบุญคุณของข้าว

3) บุญข้าวจี่ ชาวอีสานนิยมทำบุญวันเพ็ญเดือนสาม เดือนนี้เป็นช่วงฤดูหนาวชาวอีสานจะพึงไฟและได้จี่ข้าว ชาวอีสานชอบทำบุญจี่ทำข้าวจี่ไปถวายพระสงฆ์

4) บุญพระเวส ชาวอีสานนิยมทำบุญช่วงเดือนสี่ ซึ่งชาวอีสานว่างเว้นจากการเก็บเกี่ยวข้าวเรียบร้อยแล้วนิยมไปฟังเทศน์โดยเฉพาะมหาชาติ จึงถือว่าการได้ฟังเทศน์มหาชาติจะได้บุญเยอะ

5) บุญสงกรานต์ ชาวอีสานนิยมทำบุญช่วงเดือนห้า เป็นการรดน้ำดำหัวผู้หลักผู้ใหญ่ เพื่อขอศีลขอพรเพื่อเป็นสิริมงคล มีการทวงน้ำพระพุทธรูป ปล่อยนก ปล่อยปลา

6) บุญบั้งไฟหรือบุญกองบัว ชาวอีสานนิยมทำบุญช่วงเดือนหกด้วยการให้ลูกหลานบวชเป็นพระภิกษุสืบทอดพระพุทธศาสนา อีกทั้งทำบุญเพื่อขอฝนในช่วงจะเข้าฤดูทำนา

7) บุญข้าชะ ชาวอีสานนิยมทำช่วงเดือนเจ็ด เป็นการทำบุญบ้านเพิ่มเสริมสิริมงคลบ้านมีแกผู้อยู่อาศัยในการทำความสะดวกสบายบ้านเรือนเพื่อรองรับช่วงเข้าหน้าฝน

8) บุญเข้าพรรษา ชาวอีสานจะทำบุญวันเพ็ญเดือนแปด ซึ่งจะถวายผ้าอาบน้ำฝนแก่พระสงฆ์ที่จำพรรษาถือว่าได้บุญมาก

9) บุญข้าวประดับดิน ชาวอีสานจะทำบุญช่วงเดือนเก้า เพื่ออุทิศส่วนบุญกุศลให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว

10) บุญข้าวสาก จะทำบุญในช่วงเดือนสิบเป็นการถวายสลากภัตแก่พระภิกษุสงฆ์ที่จำพรรษาเพื่ออุทิศส่วนบุญกุศลให้กับญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว ถือว่าได้บุญมาก

11) บุญออกพรรษา เมื่อถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนสิบเอ็ด ชาวอีสานนิยมทำบุญแก่พระสงฆ์ที่ได้จำพรรษาครบ 3 เดือนในวันปวารณาออกพรรษาของพระสงฆ์ด้วยการทำบุญกว่นข้าวทิพย์ในวันออกพรรษา

12) บุญกฐิน เป็นการทำบุญที่จำกัดเวลาเพียง 1 เดือน หลังจากพระสงฆ์ออกพรรษา มักจะถวายผ้ากฐินแก่พระสงฆ์ที่จำพรรษาครบ 3 เดือน

จะเห็นได้ว่าคติความเชื่อของชาวอีสานมีความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนา จึงนิยมทำบุญโดยกำหนดวันทำบุญเป็นพระเพณีแต่ละเดือนว่าจะทำบุญอะไร นอกจากที่กำหนดการทำบุญแต่ละเดือนแล้วยังจะมีการทำบุญในวาระอื่นๆ อีก เช่น ทอดผ้าป่า บวชนเณรภาคฤดูร้อน ทำบุญวันเกิด บุญโกนจุก เป็นต้นบ้านใหม่ บุญแต่งงาน เป็นต้น ชาวพุทธส่วนมากนิยมในการทำบุญกับพระสงฆ์ เพราะคิดว่าการทำบุญให้ท่านต้องดีทั้ง

สองฝ่ายคือผู้รับก็มีศีลบริสุทธิ์ ผู้ให้ก็มีศรัทธาบริสุทธิ์ ซึ่งใน (พระไตรปิฎกภาษาไทย 23/121: 240) ได้กล่าวถึงเหตุแห่งการให้ทานในปฐมทานสูตรไว้ว่า

- 1) บางคนหวังได้ จึงให้ทาน
- 2) บางคนให้ทาน เพราะกลัว
- 3) บางคนให้ทานเพราะนึกว่าเขาให้แก่เราแล้ว
- 4) บางคนให้ทานเพราะนึกว่าเขาจักให้ตอบแทน
- 5) บางคนให้ทานเพราะนึกว่าทานเป็นการดี
- 6) บางคนให้ทานเพราะนึกว่าเราหุงหากิน คนเหล่านั้นไม่ได้หุงหากิน เราจึงไม่ให้ทานแก่คนเหล่านั้น ผู้ไม่หุงหากินไม่สมควร

- 7) บางคนให้ทานเพราะนึกว่า เมื่อเราให้ทานกิตติศัพท์อันงามย่อมพึงไป

- 8) บางคนให้ทานเพื่อฝึกฝนจิตตน

อีกประการหนึ่ง การทำบุญในพระพุทธศาสนานั้น การทำบุญให้ทานจะมีผลมากน้อยย่อมมีความแตกต่างกัน ผู้ทำบุญต้องเลือกที่จะทำบุญให้ทานจึงจะมีผลมาก ดังพระพุทธพจน์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย 23/127: 248) ที่ว่า “ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ เป็นเขตดี บริจาคของมากแล้วก็ไม่รู้สึกเสียดาย ทานผู้มีปัญญา เห็นแจ้งย่อมสรรเสริญทาน ที่สัปปุรุษให้แล้วอย่างนี้ เมธาวิบัณฑิต ผู้มีศรัทธา มีใจอันสละแล้ว บริจาคทานอย่างนี้แล้ว ย่อมเข้าถึงโลกอันไม่มีความเบียดเบียนเป็นสุข” จะเห็นได้ว่าชาวพุทธนิยมทำบุญกับพระสงฆ์ที่มีกาย วาจา ใจ บริสุทธิ์ เป็นเนืองนิตย์อันสูงส่งเหมือนดังนาที่มีดินอุดม ปราศจากวัชพืช ปลูกธัญญาหารชนิดใดย่อมงอกงาม

ระบบสารสนเทศสมัยใหม่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการทำบุญของชาวพุทธ

คำว่า สารสนเทศ (Information) หมายถึง ข้อมูลที่ได้ผ่านการประมวลผลสามารถนำมาใช้ประโยชน์ เพื่อประกอบการตัดสินใจในการทำบุญของชาวพุทธสมัยใหม่ได้ และเทคโนโลยี (Technology) คือ การประยุกต์เอาความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาทำให้เกิดประโยชน์ ต่อมนุษย์ เป็นเครื่องมือที่ช่วยประมวลผลข้อมูลสารสนเทศ ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology: IT) เป็นการพัฒนากิจการด้านการจัดการข้อมูล ตั้งแต่การรับข้อมูลเพื่อนำมาจัดเก็บข้อมูล อย่างเป็นระบบ ลดความซับซ้อนในการจัดเก็บข้อมูล มีความสะดวกรวดเร็วในการค้นข้อมูลมาใช้งาน กำหนดสิทธิผู้เกี่ยวข้องกับการใช้ข้อมูลในระบบ และจะปรับเปลี่ยนการให้บริการข้อมูลไปตามกระแสการพัฒนาของเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์

สถานการณ์ปัจจุบันประชาชนห่างเหินในการเข้าวัดปฏิบัติธรรม โดยเฉพาะวัยรุ่นไม่ค่อยสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าหาความรู้เรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนามากนัก แต่กลุ่มบุคคลเหล่านี้มักชอบใช้เครื่องมือสื่อสารผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่ด้วยการสืบหาข้อมูลผ่านสารสนเทศ ไม่ว่าจะเป็นข่าวสาร ธรรมะ สถานท่องเที่ยวหรือสถานบันเทิงเริงรมย์ต่างๆ ผ่านระบบสารสนเทศทางสื่อสารมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต เฟสบุ๊ก เป็นต้น ในการสืบค้นหาข้อมูล โดยเฉพาะการทำบุญในสังคมยุคปัจจุบัน มักจะไม่มีเวลาที่จะเข้าวัดปฏิบัติธรรม จึงพึ่งพาอาศัยระบบการหาข้อมูลผ่านระบบสารสนเทศ ทางคณะสงฆ์ต้องปรับเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัยโดยการใช้สื่อสารกับประชาชนด้วยการนำข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการทำบุญเข้าสู่ระบบสารสนเทศ เพื่อการประชาสัมพันธ์เชิญชวนชาวพุทธเข้าทำบุญ โดยเฉพาะคนไทยส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการทำบุญกุศลนั้นเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นต่อชีวิตและสังคม ผู้ที่นับถือศาสนาเป็นนครคร่ำครึกล่าวหลัง

ไม่ใส่ใจสังคมเห็นแก่ตัว ไม่กระตือรือร้น ขี้เกียจ และยังถ่วงความเจริญของประเทศชาติ แทนที่จะยกย่องผู้นับถือศาสนาว่าเป็นคนที่น่าสรรเสริญเต็มเปี่ยมด้วยคุณธรรม อีกอย่างหนึ่ง คนไทยมักจะทำบุญเพื่อให้ตนมียศถาบรรดาศักดิ์ มีทรัพย์สินบริวารมากกว่าคนอื่น ๆ และทำให้ตนมีหน้ามีตาในสังคม ซึ่งจะเห็นว่าคนปัจจุบันไม่จะไม่เข้าใจแก่นแท้ของพระพุทธศาสนามากนัก แม้แต่การทำบุญก็ยังมุ่งไปในทางวัตถุหรือวัตถุนิยมมากขึ้น บางคนเชื่อว่าเมื่อตนทำบุญจะได้บุญจำนวนเท่านั้นเท่านี้ ซึ่งบางคนเชื่อว่าถ้าทอดผ้าป่าจะได้บุญเท่านั้นกับปี ทอดกฐินจะได้บุญเท่านั้นกับปี บางครั้งก็ตีราคาค่าของการทำบุญเป็นว่า ถ้าใครได้ไปกราบไหว้พุทธสถาน 3 ครั้ง จะได้ไม่ตกนรก ถ้าทำถึง 5 ครั้งก็จะได้ขึ้นสวรรค์ ถ้าได้บวชเป็นพระพ่อแม่จะพ้นจากนรก เป็นต้น

ในปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศมีการพัฒนาสื่อสารระดับเครือข่ายทั่วโลก (Internet) ด้วยการส่งข้อมูลอย่างไร้พรมแดน แม้แต่การเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็ต้องอาศัยสื่อทางเทคโนโลยีสารสนเทศช่วยในการประกาศศาสนาหรือเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางอินเทอร์เน็ตเข้าถึงคนเป็นจำนวนมาก และในวงกว้าง แต่ประชาชนบางคนมองพระสงฆ์ที่ใช้อินเทอร์เน็ตในทางที่นำเสนอเสียว่า พระสงฆ์บางกลุ่มใช้อินเทอร์เน็ตอาจจะก่อให้เกิดความเสียหายได้ง่าย ดังนั้น คณะสงฆ์ควรหมั่นคัดสรรสนับสนุน ควบคุมดูแลการใช้อินเทอร์เน็ต เพราะมีแนวโน้มว่าวัดต่างๆ จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางอินเทอร์เน็ตมากขึ้น เพราะจำนวนเว็บไซต์ของวัดเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน

โลกยุคปัจจุบัน เทคโนโลยีสารสนเทศและระบบอินเทอร์เน็ตเป็นปัจจัยสำคัญของการศึกษาในอนาคต มนุษย์ในโลกปัจจุบันจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ต้องพึ่งพาเทคโนโลยีในการดำเนินชีวิต ในการทำงาน และสนองความต้องการเพื่อให้ได้มาซึ่งความสุข แม้คำสอนทางศาสนาบางอย่างก็พยายามตีความและอธิบายด้วยเทคโนโลยี มีนักคิดบางท่านพยายามอธิบายหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา เพื่อให้เชื่อมโยงกับโลกแห่งวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีการตีความให้เข้ายุคสมัย ในยุคสังคมเทคโนโลยีปัจจุบันจะปฏิเสธไม่ได้ว่าเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาเกี่ยวข้องกับมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ปัจจุบันสังคมโลกเปลี่ยนเป็นสังคมแห่งข้อมูลสารสนเทศ ทำให้คนทั่วโลกติดต่อกันได้สะดวกและรวดเร็วขึ้น ยุคสมัยนี้เป็นยุคของสารสนเทศ คือยุคข่าวสารข้อมูล

การเผยแผ่ ธรรมะผ่านทางอินเทอร์เน็ตเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะชาวต่างชาติเริ่มสนใจศึกษาศาสนาพุทธมากยิ่งขึ้น เทคโนโลยีใหม่ๆ ที่ช่วยอำนวยความสะดวกกระจายข้อมูลข่าวสารในระบบอินเทอร์เน็ตต้องคร่ำครวญทั่วโลกหันมาใช้บริการอินเทอร์เน็ตจำนวนมาก การนำเทคโนโลยีมาใช้เป็นเครื่องมือนี้ให้เกิดประโยชน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพราะหากใช้วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบเดิมอาจเข้าไม่ถึงสังคมยุคใหม่หรือคนรุ่นใหม่ สังคมสมัยปัจจุบันประชาชนไม่ค่อยมีเวลาไปปฏิบัติธรรม ฟังเทศน์ หรือ ศึกษาพระธรรมคำสอนที่วัดเหมือนสมัยอดีตที่ผ่านมา การเผยแผ่พระธรรมคำสอนผ่านสื่ออินเทอร์เน็ตจึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่สามารถทำให้เข้าถึงประชาชนเข้าถึงได้ง่ายและกว้างขวาง ไม่จำกัดเวลา และสถานที่ ผู้ที่อยู่ที่ไหนเวลาใดก็สามารถที่จะเข้าไปศึกษาพระธรรมคำสอนได้ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นที่ทำงาน ที่บ้าน หรืออยู่ในต่างประเทศก็ตาม จะเห็นได้ว่าความสามารถในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารสามารถส่งหรือสื่อสารข้อมูลผ่านวิวัฒนาการด้านการสื่อสารโทรคมนาคมและคอมพิวเตอร์รวดเร็วไปทั่วโลก สามารถสื่อสารโต้ตอบและส่งข่าวสารง่ายแม้จะอยู่ห่างไกลคนละทวีปแต่ก็สามารถส่งข้อมูลสื่อสารไปยังผู้รับสารอย่างรวดเร็ว การสร้างระบบเครือข่ายสื่อสารในปัจจุบันด้วยระบบอินเทอร์เน็ต (Internet) ซึ่งเข้ามามีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่างมากมาย เมื่อระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ แม้แต่ระบบการทำบุญภายในวัดก็มีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะพบว่า

การทำบุญในปัจจุบันสามารถร่วมทำบุญโดยเจ้าตัวไม่ต้องเข้าไปวัดก็สามารถทำบุญบริจาคทรัพย์สมบัติได้โดยการใช้เงินออนไลน์ด้วยการโอนเงินเข้าบาร์โค้ดเข้าบัญชีวัดได้อย่างง่าย

การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการทำบุญในปัจจุบัน บุคลากรใช้ประโยชน์ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศในการตัดสินใจทำบุญ ดังนี้

- 1) เทคโนโลยีสารสนเทศช่วยให้สามารถติดต่อสื่อสารระหว่างกันอย่างสะดวกรวดเร็ว โดยใช้โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์หรือในรูปของสื่อสารต่าง ๆ
- 2) เทคโนโลยีสารสนเทศช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการตัดสินใจเชิญชวนในการทำบุญแบบต่างๆ
- 3) เทคโนโลยีสารสนเทศช่วยให้ผู้อยากทำบุญสามารถมีข้อมูลข่าวสารว่าอยากจะทำบุญที่วัดใดก็ได้
- 4) เทคโนโลยีสารสนเทศช่วยให้ผู้ทำบุญสามารถวางแผนที่จะไปทำบุญได้
- 5) เทคโนโลยีสารสนเทศช่วยอำนวยความสะดวกสบายสามารถเลือกสถานที่ที่จะไปทำบุญ
- 6) เทคโนโลยีสารสนเทศช่วยลดอุปสรรคเกี่ยวกับเวลาและระยะทางในการเดินทางไปทำบุญ

จะเห็นว่า เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมีส่วนทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในปัจจุบันมีความสะดวกสบายมากขึ้น ทำให้คนในสังคมมีการติดต่อสื่อสารถึงกันและกันได้อย่างง่ายและรวดเร็ว มีการทำกิจกรรมหลายสิ่งหลายอย่างร่วมกันง่ายขึ้น รวมทั้งการตัดสินใจในการทำบุญก็ใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศในการเป็นข้อมูลในการตัดสินใจในการทำบุญ

สรุป

เทคโนโลยีสารสนเทศ จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการเข้าถึงและแรงจูงใจให้ตัดสินใจในการทำบุญของชาวพุทธในยุคสมัยสารสนเทศสมัยใหม่กว้างขวางทั่วโลก ภายใต้บริบทและแนวโน้มประชากรโลกเริ่มใช้ชีวิตในโลกออนไลน์หรืออินเทอร์เน็ตเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยผ่านเครื่องมือคอมพิวเตอร์และโทรศัพท์เคลื่อนที่ ดังนั้น การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ช่วยในการสื่อสารพัฒนาประเทศให้เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นการสร้างแรงจูงใจในการทำบุญตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาดังปรากฏในพระไตรปิฎก

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการแผนกตำรา. (2529). *พระธัมมปทัฏฐกถา แปล ภาค 3*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ฐิตวณโณ ภิกขุ. (2528). *ตายแล้วไปไหน*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ปิ่น มุทุกันต์. (2535). *แนวสอนธรรมะตามหลักสูตรนักธรรมตรี*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2538). *พุทธธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2540). *ไอที ภายใต้วัฒนธรรมแห่งปัญญา*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระธรรมธีรราชมหามุนี. (2536). *มงคล 38*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2558). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 23). กรุงเทพฯ: ธรรมทานกุศลจิต.

พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ). (มปป.). *งานคือชีวิต ชีวิตคืองาน* บันดาลสุข. กรุงเทพฯ: บัณฑิตธรรม.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2537). *พระไตรปิฎกบาลี ฉบับสยามรัฐ*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย
_____. (2535). *สมมงคลวิลาสินี นาม ที่มณีกายภูธรกถา ปาฐกถาคุณนุณา (ตติโย ภาค)*, กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2539). *พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน*. (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
